

Asia: VN/10644/2024-PLM-71

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi sotilastiedustelusta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Puolustusministeriö on pyytänyt tietosuojavaltuutetun toimistolta lausuntoa hallituksen esitysluonnoksesta sotilastiedustelusta annetun lain muuttamisesta.

Tietosuojavaltuutetun toimisto kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta ja toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Esityksessä ehdotetaan, että sotilastiedustelusta annetusta laista poistettaisiin yleinen kieltä käyttää tai kohdistaa tiedustelumenetelmiä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan tai kyseisessä tilassa. Lainsäädäntöön lisättäisiin säännökset tiettyjen tiedustelumenetelmien käyttämisestä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa tai kohdistamisesta tällaiseen tilaan. Lisäksi säädettäisiin mahdolliseksi laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisesta tai poisottamisesta pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa. Yleisen kiellon kumoamisen myötä kaikkia tiedustelumenetelmiä ei kuitenkaan saisi käyttää tai kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa, vaan näiltä osin säädettäisiin nimenomaisesta kiellosta.

Tietosuojavaltuutettu on keväällä 2026 perustuslain 10 §:n uudistamista koskevan hallituksen esitysluonnoksen lausuntokierroksella todennut lausunnossaan, että kotirauhan piirissä tapahtuvista viranomaisen toimenpiteistä säädettäessä on otettava huomioon myös muiden kuin viranomaisen toimenpiteen kohteena olevien henkilöiden oikeudet. Koska mahdollisen muutoksen tosiasialliset vaikutukset aktualisoituisivat vasta kyseisen perusoikeusrajoituksen nojalla annetun lainsäädännön kautta, ei tietosuojavaltuutettu tuossa vaiheessa ottanut täsmällisemmin kantaa siihen, miten sivullisten oikeudet tulisi suojata.

Nyt kyseessä olevassa laissa on kotirauhan piiriin kohdistuvien toimivaltuuksien osalta otettu huomioon oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 2 tai 3 momenttiin tai 13, 14, 16, ja 20 § mukaiset todistamiskiellon alaiset velvollisuudet ja oikeudet kieltäytyä todistamasta. Todistamiskiellon alaiset tiedot on lain mukaan hävitettävä heti.

Viranomaisen toimenpiteen kohteena olevan henkilön läheisillä henkilöillä on oikeus kotirauhaan, yksityisyyteen ja perhe-elämään. Käytännössä kotirauhan piiriin esitettävien toimivaltuuksien yhteydessä on välttämätöntä tehdä intressipunnintaa, sillä asunnossa muun henkilön oikeutta kotirauhaan rajoitetaan, vaikka tämän henkilön kohdalla ei ole edellytyksiä sotilastiedustelun käytölle. Näin ollen kotirauhan piiriin ulotettavien toimenpiteiden toteuttamisessa ei tulisi tehdä arviointia vain sen osalta, onko toimenpiteen kohteena olevan henkilön osalta perusteltua rajoittaa kotirauhaa,

vaan tämä arviointi tulisi tehdä myös esimerkiksi hänen puolisonsa osalta. Aiemmin tätä arviointia ei ole jouduttu näin laajasti tekemään, sillä kotirauhan piiriin kohdistuvien toimenpiteiden ei ole katsottu olevan sallittuja. Tämä on suojannut myös sivullisia henkilöitä viranomaisten puuttumiselta kotirauhaan.

Rikosasioiden tietosuojadirektiivin ja rikosasioiden tietosuojalain näkökulmasta tietojen kerääminen ja tallentaminen ovat henkilötietojen käsittelyä. Kun tietoja kerätään kotirauhan piiristä, on hyvin mahdollista, että käsiteltäväksi tulee myös erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, kuten seksuaalista suuntautumista tai vakaumusta koskevia tietoja. Tällaisten tietojen käsittely on sallittu vain, jos se on välttämätöntä.

Muiden tietojen käsittelyn on oltava tarpeellista. Vaikka todistamiskiellon alaiset tiedot hävitettäisiin heti, on niiden kerääminen jo henkilötietojen käsittelyä, joka edellyttää rikosasioiden tietosuojalain mukaista tarpeellisuus- ja välttämättömyysarviointia. Tietojen jälkikäteinen poistaminen on siis yksi jälkikäteinen suojakeino, mutta sillä ei voida ohittaa käsittelyn välttämättömyys- ja tarpeellisuusvaatimusta. Käsittely tulisi suunnitella siten, ettei tietoja käsitellä turhaan.

Esityksen perusteella ratkaisun kotirauhan piiriin kuuluvista toimenpiteistä tekee tuomioistuimien. Jotta tuomioistuimella olisi mahdollisuus ottaa huomioon myös muiden henkilöiden kotirauha, sillä tulisi olla asiaa ratkaistessaan tieto siitä, miten toimivaltuus mahdollisesti vaikuttaa sivullisiin henkilöihin. Puuttumiseen kynnyksen tulisi olla korkea ja sen tulisi perustua myös arvioon mahdollisesti asiaan täysin osattoman henkilön perusoikeuden ydinalueelle kuuluvan oikeuden rajoittamiseen suhteessa toimivaltuuden perusteluna olevaan toimintaan.

Tietosuojavaltuutetun toimisto kiinnittää huomiota myös siihen, että oikeudenkäymiskaaren 17 luvun mainitseminen tietojen välittömän poiston syynä ei kata tilanteita, joissa saman asunnon jakavilla henkilöillä ei ole laissa säädettyä lähisuhdetta. Esimerkiksi toimenpiteen kohteena olevan henkilön kanssa samassa asunnossa asuvan henkilön oikeudet jäävät tällöin ottamatta huomioon, vaikka valvonta kohdistuisi myös hänen yksityisyyteensä, kotirauhaansa ja perhe-elämäänsä.

Annettaessa nyt kyseessä olevan kaltaisia toimivaltuuksia viranomaisille on huolehdittava siitä, että näiden toimivaltuuksien käyttöä valvovat toimijat resursoidaan riittävällä tavalla. Esitykset ovat merkittäviä, ja niiden soveltaminen vaatii osaavaa henkilöstöä, jolla on mahdollisuus irtautua kiireellisen asian käsittelyyn. Yksin asian määrittäminen kiireelliseksi ei tällaisessa tapauksessa riitä. Etukäteisen ja jälkikäteisen valvonnan tarkoituksena ei ole ainoastaan yksittäisten toimivaltuuksien käytön valvonta, vaan myös yhteiskunnallisen luottamuksen ylläpitäminen viranomaisten toiminataa kohtaan.

Ahtonen Tiina
Tietosuojavaltuutetun toimisto